

Седамдесетих година прошлог века Радио Београд је емитовао серију емисија „Звездани часови човечанства“, радио-драмске филмове из живота великих научника и уметника.

У оквиру ове серије емитовано је пет радио-драмских филмова, драматизација Зоре Бокшан Танурџић.

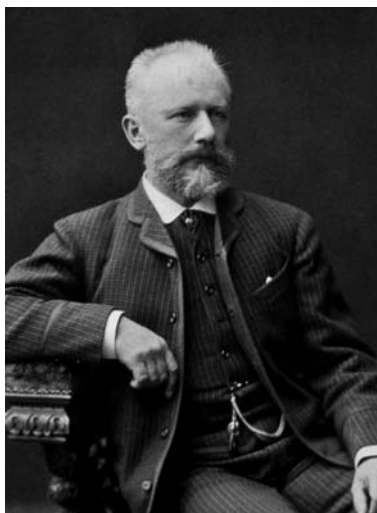
Уредник серије: Владимир Буњац
Драматург: Данило Николић

ПЕТАР ИЉИЧ ЧАЈКОВСКИ

Живот и дело

ПЕТАР ИЉИЧ ЧАЈКОВСКИ

Радио-филм

Драмске минијатуре из живота композитора

Драматизација: Зора Бокшан Танурџић

Литература:

Клаус Ман

Чајковски, Пајтејична симфонија

Превод: Маријана Зандер, Јосип Зидар

Издавач: Рад, Београд 1957

ЛИЦА

Чајковски

Надежда фон Мек, мецена

Модест, брат

Рубинштајн, професор

Антонина, студенткиња

Аљоша, слуга

I девојка

II девојка

Шеф сале

Боб, нећак

Келнер

Слуга Алексеј

Цар

Царев ађутант, први гост, други гост, трећи гост, госпођа,
продавачица љубичица, лекар, Милочка, ћерка Надежде
фон Мек

(ЖАГОР ПЕТРОГРАДСКЕ КАФАНЕ, ОРКЕСТАР СВИРА, 1893.)

госпођа: О, маестро Чајковски, допустите да вам честитам на успеху.

чајковски: На каквом успеху?

госпођа: Но, но, знате, Петре Иљичу, на новој симфонији. Слушала сам синоћ „Патетичну симфонију“; врло је ефектна, помало тужна, помало бучна, али врло ефектна!

чајковски: Заиста? Можда је помало од свега што сте казали, али знам да у својим композицијама ближе истини никад више нећу доћи. (ОРКЕСТАР ПОЧИЊЕ ДА СВИРА НЕКИ ВАЛЦЕР ЧАЈКОВСКОГ) У њој сам ја сâм, цео мој живот! Шта је то? Шта то оркестар свира и како то свира?

ГОСПОЂА: То је ваша музика, маестро.

ЧАЈКОВСКИ: Будите љубазни и реците им да престану.

ГОСПОЂА: Али кафански оркестар свира то у вашу част.

ЧАЈКОВСКИ: Нека престану!

ГОСПОЂА (У КРАЈЊОЈ НЕПРИЛИЦИ): Смирите се, драги Петре Иљичу.

ЧАЈКОВСКИ (ЗАГРМЕ): Нека престану! (ОРКЕСТАР ПРЕКИДА СА СВИРАЊЕМ, АЛИ ПОНЕКИ ИНСТРУМЕНТ ЗАОСТАЈЕ ДА БИ ПРЕКИНУО НА ПОЛА ТАКТА)

ШЕФ САЛЕ: Опростите, опростите, маестро! Музиканти су имали најбоље намере. Ви сте свакако мало нервозни, сигурно уморни. (ОРКЕСТАР ПОЧИЊЕ НОВУ МУЗИКУ ЗАГЛУШУЈУЋЕ ТРЕШТАВУ) Смем ли да замолим за бунду? Ваш господин брат Модест и нећак Владимир већ су се сместили, нашао сам вам прекрасан сто.

Диван, диван сто, кажем вам, отпратићу вас ако дозволите. Знате, срећан сам што Вас у свом локалу могу опет да поздравим.

ЧАЈКОВСКИ: Да, да... хвала вам, хвала.

ШЕФ САЛЕ: Чујем да сте дуго били на путу? Скоро читава Европа и на крају Америка. Како су вас само примили у Америци, боље него у Русији, код куће? (КОШМАР, ОВАЦИЈЕ, КЛИЦАЊЕ, АПЛАУЗИ И КАФАНСКА МУЗИКА, МЕШАЈУ СЕ)

ЧАЈКОВСКИ: Будите љубазни и покажите ми сто.

ШЕФ САЛЕ: О, да, да... изволите на ову страну. У Америци сте остали само месец дана, то је мало за Њу-јорк, Филадельфију, Балтимор. (КОШМАР СЕ ПОЈАЧАВА) Ја сам пратио ваше кретање, маестро! А, ево вашег стола.

ЧАЈКОВСКИ: Молим вас, учините ми услугу и донесите ми чашу воде! (ЕФЕКАТ СЕ НАГЛО ПРЕКИДА)

ШЕФ САЛЕ: Маестро свакако мисли чашу минералне воде? Маестро зна да овде у Петрограду влада мала епидемија колере. Било би веома опасно пити обичну воду.

ЧАЈКОВСКИ: Рекао сам воде, а то значи обичне. (МУЗИКА И ЖАГОР СЕ ПОНОВО ЧУЈУ)

ШЕФ САЛЕ: Молим... како маестро жели.

МОДЕСТ: Петре, где си тако дуго, драги мој, Владимир и ја смо већ нестрпљиви.

ЧАЈКОВСКИ: Наручио сам успут чашу воде, страшно сам жедан. А, ево је, већ стиже.

ШЕФ САЛЕ: Изволите, маестро.

ЧАЈКОВСКИ: Хвала вам на брзој услузи. (ПОПИЈЕ)

ПРОДАВАЧИЦА ЉУБИЧИЦА: Љубичице, имам свеже љубичице, господине.

ЧАЈКОВСКИ: Љубичице? Како су лепе! Нећете се љути-ти ако вам откупим све?

ПРОДАВАЧИЦА: О, не, господине, само изволите! О, тако много новца? Да се нисте збунили, господине?

ЧАЈКОВСКИ: Не, све је ваше. Идите сада кући и одмарајте се.

ПРОДАВАЧИЦА: Хвала вам, племенити господине, и бог вас поживио!

ЧАЈКОВСКИ: За тебе су, Владимире, узми их. Увек сам љубичице везивао за младост, лепоту и животне радости. Хоћу да будеш снажан и срећан човек, мили мој сестрићу! Мораш пазити на своје здравље, ноћас сам те опет чуо да кашљеш!

БОБ (СМЕЈЕ СЕ И ХОЋЕ ДА ГА РАЗОНОДИ): Не брини за мене, ујаче! Ти си најбољи ујак на свету! Али зашто не поручимо већ нешто за пиће? Келнер!

ЧАЈКОВСКИ: Не, немој још, ја не бих пио ништа.

МОДЕСТ: Пеђа, шта је то с тобом? Ниси баш добро расположен?

ЧАЈКОВСКИ: Мало сам уморан... не љутите се, морам да одем.

БОБ: Идемо онда сви.

МОДЕСТ: Хајдемо!

ЧАЈКОВСКИ: А, не, не, молим вас да останете. Мени за љубав. Не желим да вам покварим вече. Довиђења, мили моји, лепо се забављајте! (ОРКЕСТАР ЗАТРЕШТИ ЈАЧЕ)

БОБ: Шта је то са ујаком? Прилично ме забрињава.

МОДЕСТ: Не чуди се, Бобе, то је нормално после синоћњег концерта. „Патетична симфонија“ није примљена како је он очекивао.

БОБ: Да, али више због извођења него због саме музике. Све време сам се нервирао гледајући како се ујак мучи диригујући тим оркестром који је дремуцао. Дошло ми је да скочим и ишамарам сваког појединачно!

МОДЕСТ: Ја сам лепо саветовао Петру да не диригује ту симфонију. Са својом попустљивошћу и благошћу знао сам да неће много постићи са тим оркестром, али он у последње време просто срља у неке немогуће аранжмане! Зашто непрестано путује, премда зна колико га стају ти стални излети у непознато. Схватио сам да је још у младости био претерано осетљив и повучен. Живео је само за музику, иако је њоме почео да се бави врло касно, тек после завршених студија права. И тако је због претеране повучености, дуго остао у сенци Московског конзерваторија на коме је био професор. Тек 1876. година доноси му нешто ново и значајно.

(МУЗИЧКИ ПРЕЛАЗ)

НАДЕЖДА: Вама ћу да кажем, господине Рубинштајне, веома сам задовољна, заправо, одушевљена сам музиком господина Чајковског. Све поруџбине које сам затражила добила сам невероватно брзо.

РУБИНШТАЈН: Да, госпођо Фон Мек, Чајковски компонује и пише музику са исто толико спретности, са колико и потроши зарађени новац. Он спада у ону врсту људи који не цене новац, али им је новац потребан да би га игнорисали. Молим вас, његова плата на конзерваторијуму износи годишње 3000 рубаља, што би морало бити довољно за човека који живи сам, повучено, такоређи изоловано од друштва. Но, и поред тога Чајковски је вечито у материјалној кризи.

НАДЕЖДА: Господине Рубинштајне, ви знате да и ја живим усамљеним и повученим животом после смрти свога мужа, и да сам се посветила васпитању своје деце. Једино гајим велику наклоност према музици и томе остајем доследна. Срећом, довољно сам богата да могу приуштити себи задовољство и материјално помоћи онога за кога сметрам да заслужује моју помоћ. Желим да то буде Петар Иљич Чајковски, али бих претходно да знам на који он то начин троши новац кад му, како ви то кажете, вечито недостаје.

РУБИНШТАЈН: Ја не знам како да окарактеришем те склоности Петра Иљича: незрелошћу, детињаријом или неодговорношћу. Кад човек у 37. години до те мере не схвата вредност новца, него га подели кад га има... да, да, не чудите се, он је у стању да даје новац докле год га има, свакоме ко му се за то обрати! Па, молим вас.

НАДЕЖДА: Цењени господине, на свету још, срећом, има и таквих људи као што је Чајковски... тако племенитих и духом чистих! Нажалост, много нас је више недостојних да се критички осврнемо на особине дужне поштовања и дивљења.

РУБИНШТАЈН: Опростите, госпођо Фон Мек.

НАДЕЖДА: Но, да вас не задржавам преко мере, хтела бих још нешто да вас упитам: Да ли сте у могућности да господину Чајковском смањите број часова на конзерваторијуму? Он је за ових десет година рада оптерећен веома много. Знам да цео дан ради са студентима, а ноћу компонује.

РУБИНШТАЈН: Али, то је немогуће! Не постоји особа која би могла заменити Петра Иљича! Не знам да ли вам је познато да се без њега не би могао ни замислити рад Московског конзерваторијума!

НАДЕЖДА: Да, познато ми је! Свестрано сам се заинтересовала за личност тога талентованог композитора, па бих ја вас сада упитала: Да ли је вама познато стање здравља Петра Иљича?

РУБИНШТАЈН: Па, овај...

НАДЕЖДА: Чајковски је болестан. Човек тако истанчаног духа и преосетљивих нерава не може дуго радити таквим темпом каквим већ годинама ради.

РУБИНШТАЈН: Цењена госпођо, морам вас упозорити на неке ствари, које без сумње представљају суштину здравствених тегоба Петра Иљича. Он је незадовољан односом „Петорице“ према њему – Кјуј, Мусоргски, Бородин и Римски Корсаков, на челу са Балакиревим, боре се за победу националног смера у руској музици, а на неки начин замерају академизам и западњаштво нашој московској школи, односно Петру Иљичу Чајковском.

НАДЕЖДА: То је чисто формалистички однос! Знам, док „Петорица“ иду на спољни колорит, у коришћењу епских и легендарних народних елемената, Чајковски поседује способност откривања динамике процеса духовног живота човека. То је његов основни квалитет! Али зато никад не губи дубоку везу са Русијом, својом земљом. Ја то знам, већ одавно пратим његово стваралаштво.

РУБИНШТАЈН: О... овај... Изненађује ме, цењена госпођо, ваше тако добро познавање проблематике из нашег савременог света музике.

НАДЕЖДА: Да, захваљујем, а сада, господине Рубинштајне, не желим више да вас задржавам, размислите о моме предлогу. Ако се стање здравља Чајковског погорша, ја ћу му омогућити да напусти конзерваторијум и оде на лечење.

(МУЗИЧКИ ПРЕЛАЗ)

(УЛИЦА, КОРАЦИ, ЖАГОР, ГРАЈА ДЕЦЕ)

АНТОНИНА (ЗАДИХАНО): Опростите, опростите за тренутак, цењени професоре Петре Иљичу, нећу вас дуго задржати.

ЧАЈКОВСКИ: О, молим, изволите. Извините, ми се изгледа не познајемо?

АНТОНИНА: Ах, да... ја сам Антонина, Антонина Миљукова, ученица конзерваторијума.

ЧАЈКОВСКИ: Антонина! Збиља? Нисам вас тако замишљао: не толико лепу.

АНТОНИНА: Не будите свирепи, Петре Иљичу! Имате ли ви уопште срце? Прошло је већ неколико дана од како сам вам упутила последње писмо, а ви ми ништа не одговарате!

ЧАЈКОВСКИ: Смирите се, драга моја, скрећете пажњу пролазника.

АНТОНИНА: Зар је то уопште важно, зар је то важније од моје љубави према вама? Имајте милости према мени, Петре Иљичу. Лудујем за вама и молим вас за само мало пажње и разумевања и ви... ништа!

ЧАЈКОВСКИ: Али, забога, драга моја, ја не знам шта ви од мене очекујете! Толико сам окупиран својим радом да немам ни тренутка слободног времена. Ја ценим ваша осећања према мени и захвалан сам вам што сте баш мене изабрали за предмет своје пажње, али верујте, мила моја, да је нисам достојан!

АНТОНИНА: Заиста је бесмислено што се и сада, као и у писмима, трудите да ме одстраните, Петре Иљичу. То вам неће успети! Погледајте ме још једном, кажете да сам лепа! Верујте да то и други мушкарци примећују, али... то је узалуд! Ја волим само вас и никога више не желим да видим... и ... ако ме и даље будете игнорисали, ја... ја ћу себи одузети живот.

ЧАЈКОВСКИ: Али, за име бога, не претерујте!

АНТОНИНА: Ја сам поштена девојка, сиромашна али поносна, сама зарађујем и самостална сам, иако имам мајку.

ЧАЈКОВСКИ: Али, Антонина драга, ви сте врло мила и тако искрена девојка, само мени није јасно шта ви од мене очекујете? Ја сам исто тако сиромашан.

АНТОНИНА: Петре Иљичу, молим вас не говорите више о томе, ви сте добар и племенит човек, а то је довољно... и не заборавите да вас волим и да не могу без вас. Обећајте ми... чекаћу вас... сваког дана, сваке ноћи у својој малој соби. Преклињем вас! Обећајте ми!

ЧАЈКОВСКИ: Пст... смирите се! Обећавам, ето, обећавам, Антонина.

(МУЗИЧКИ ПРЕЛАЗ)

МОДЕСТ: Отац је одушевљен твојом одлуком, Пеђа, ти знаш да је он твоју женидбу са нестрпљењем очекивао. А мене је мало изненадила та напрасна одлука познајући твоју претерану опрезност према женама и...

ЧАЈКОВСКИ: Да, у праву си, Мођа, али ето чврсто сам одлучио да се оженим Антонином. Она ме воли. Можда ће ми помоћи снагом своје огромне љубави. Покушао сам да јој објасним, али није разумела. Антонина поседује више темперамента и женствености него мудрости. Пристала је на све услове: да ми буде мајка, сестра, и да ме остави самог кад год то зажелим. Мођа, нисам имао више снаге да је одбијам. И сад кад је све решено, понекад ме ухвати страх.

МОДЕСТ: Верујем да си о свему добро размислио, Пеђа, и желим ти да будеш срећан. Да ли си о својој одлуци обавестио госпођу Фон Мек?

ЧАЈКОВСКИ: Не, још не, нисам јој чак одговорио ни на писмо од пре месец дана и осећам се кривим због тога. То је чудна жена, Анатоле! Одушевљена је мојом музиком и спремна је да ми укаже помоћ на сваки могући начин. Поред тога што ми стално шаље наруџбине и што их изврсно и плаћа, позвала ме је на своје имање Браилово да тамо проведем лето у њеном летњиковцу. Онда кад није она тамо са својом децом.

Имао бих тишину и самоћу без обавеза и сталне јурњаве на конзерваторијум, као овде у Москви. Мођа, знаш да сам почео да радим на Четвртој симфонији. Одлучио сам да је посветим госпођи Надежди фон Мек.

(МУЗИЧКИ ПРЕЛАЗ)

(САОНИЦЕ, ПРАПОРЦИ, РЗАЊЕ КОЊА, ПЕСМА ДЕВОЈАКА И
МЛАДИЋА, СМЕХ.)

I ДЕВОЈКА: Хеј, Аљоша, окрећи натраг, чујеш ли?

II ДЕВОЈКА: Та куда ћеш тамо у мрак, не види се прст
пред носом!

АЉОША: Ха, ха, ха, у мрак, него шта, што сте се тако
уплашиле? Их, какве сте ви кукавице!

I ДЕВОЈКА: Јеси ли ти то полудео, шта ли, упашћемо у
реку заједно са санкама!

II ДЕВОЈКА: Јао, чини ми се да клизимо по самој стр-
мини обале, враћај санке сместа!

АЉОША: Чекај, ма чекајте вас две, умирите се мало.
(САНКЕ СЕ ЗАУСТАВЉАЈУ) Погледајте доле, видите ли не-
што? Хеј, хеј, ви тамо доле, ма тај ће се удавити, ста-
ните вас две, ја идем да видим. (УДАЉАВА СЕ) Хеј, чекај-
те, та удавићете се, човече. (ПУЦКЕТАЊЕ ЛЕДА – ОТИМАЊЕ)

ЧАЈКОВСКИ: Пустите ме, оставите ме на миру, шта хо-
ћете са мном!?

АЉОША: Али, господине, ви сте сигурно залутали.
Загазили сте у реку, пут је тамо на другој страни.

ЧАЈКОВСКИ: Да, да... залутао сам... али је можда ипак
ово мој пут.

АЉОША: Хајдемо! Ено горе су саонице... одвешћемо
вас кући.

ЧАЈКОВСКИ: Кући?

АЉОША: Да, одвешћемо вас куда хоћете.

ЧАЈКОВСКИ: Требало је да ме пустите... требало је.

(МУЗИЧКИ ПРЕЛАЗ)

АНТОНИНА: Петре, за име бога, шта се то догодило, та
ти си сав мокар! Где си то био?

ЧАЈКОВСКИ: Био? Био сам... да, био сам тамо...

АНТОНИНА: Ох, шта ти је, Пеђа, драги, па ти си све до паса мокар?

ЧАЈКОВСКИ: Мокар...? Ах, да, био сам у риболову.

АНТОНИНА: У риболову? Сада у ово доба? Пеђа, ти си болестан, драги, позваћу лекара.

ЧАЈКОВСКИ: Не, не, лекара, лекар ми није потребан. Само да скинем ову мокру одећу. Молим те остави ме самог.

АНТОНИНА: Помоћи ћу ти да се свучеш, ево, прво ципеле.

ЧАЈКОВСКИ: Скинућу се сам... замолио сам те да ме оставиш.

АНТОНИНА: Али зашто? Ја хоћу да ти помогнем, ја сам ти жена, Пеђа!

ЧАЈКОВСКИ: Престани... и изађи да те не видим!

АНТОНИНА: Ја... ја те не разумем. Зашто ме мрзиш, Пеђа? (ПЛАЧЕ) А ја тебе волим, волим те изнад свега! Недеља дана је прошло од нашег венчања, ти ме стално избегаваш. Зашто, зашто то чиниш, Петре?

ЧАЈКОВСКИ: Говорио сам ти... ја сам те упозорио, Антонина, а ти си прихватила, све си прихватила.

АНТОНИНА: Очекивала сам да ћеш ме заволети, да ћеш дозволити да ја тебе волим, а ти ме свирепо одбацујеш. Не, не могу, ја то не могу.

(МУЗИЧКИ ПРЕЛАЗ)

(ВОЗ ИЗ ДАЛЕКА ПА СЕ ЗАУСТАВЉА, СТАНИЧНА ГУЖВА)

ЧАЈКОВСКИ: Модесте, то си ти?

МОДЕСТ: Да, ја сам, дошао сам да те сачекам као што си ми јавио. Шта се то догодило?

ЧАЈКОВСКИ: Где сам ја то, Мођа?

МОДЕСТ: У Петрограду... стигао си у Петроград, Пеђа, хајдемо из ове гужве, идемо кући!

ЧАЈКОВСКИ: Да... да... бежимо некуд далеко... веома далеко, где нас она не може наћи! Брзо!

МОДЕСТ: Али ко... од кога ти то бежиш, Пеђа?

ЧАЈКОВСКИ: Антонина... побегао сам од своје жене, нисам више могао да издржим... то су биле паклене муке! Она, стално присутна, са својим лицем и својим гладним рукама стално испруженим према мени. Пао сам у очајање и тражио смрт; а у моментима помрачења ума био сам испуњен дивљом мржњом према њој. Пожелео сам да је задавим! Да, желео сам да је убијем.

(МУЗИЧКИ ПРЕЛАЗ)

(КАФАНА, МУЗИКА, ЖАГОР, СМЕХ)

КЕЛНЕР: Изволите пиће које сте поручили, господине.

МОДЕСТ: Али... ми нисмо још ништа поручили.

КЕЛНЕР: О... па да... сад знам! То је маестро наручио да вам донесем, зар се он није вратио?

МОДЕСТ: Не, маестро се неће вратити.

КЕЛНЕР: Е, па будите љубазни па му предајте ову поруку. Нека господа су ми је оставила још поподне, а ја сам, ето, у овој гужви заборавио. Извините ме код маестра, молим вас.

МОДЕСТ: Не брините ништа и хвала вам.

БОБ: Да отворимо поруку, можда је хитна.

МОДЕСТ: Да, у праву си. (ОТВАРА ПИСМО) А, то су Американци, опет га зову на гостовање. Што су толико навалили?

БОБ: Шта мислиш, хоће ли ујак прихватити позив?

МОДЕСТ: Не би требало да га прихвати. Преморен је од Шесте симфоније. Композовао је седам месеци,

а да за то време скоро и није излазио из куће. Бојим се компликација са његовим нервима.

БОБ: Ниси ми довршио, ујаче Модесте, шта се догодило после оног бекства од Антонине?

МОДЕСТ: Да, да... то су тренуци којих се врло нерадо сећам. Пеђа је био тешко болестан, а ја нисам могао да му помогнем. Претрпео је тежак нервни шок и три дана је лежао без свести. Доктор Бертензон му је препоручио лечење у Швајцарској, а за то је требало много новца. Твоја мајка му је омогућила да отпутује, а из Кларенса се Пеђа са молбом за помоћ обратио госпођи Фон Мек и она му је оберучке ту помоћ пружила. Што је остао тада у животу, Пеђа је могао да захвали само богатој и племенитој удовици.

(БЛЕНДА КАФАНСКОГ ШТИМУНГА И **МУЗИЧКИ ПРЕЛАЗ**)

(ЧАЈКОВСКИ СВИРА ЈЕДНУ МОЦАРТОВУ КОМПОЗИЦИЈУ)

ЧАЈКОВСКИ: Слушај, Модесте, овог генија, великог Моцарта. Никад нећу моћи да постигнем његову виртуозност. Моје осећање за мелодију и инструментирање не протеже се на музички облик у целини, него ми се деси да и у најбољим делима, у изненадним прелазима, ускочим у хаос и беспомоћни метеж.

МОДЕСТ: Но, но, добро, Пеђа, склон си вечитим претеривањима! А Четврта симфонија коју си недавно довршио и радио је са толико пажње и љубави?

ЧАЈКОВСКИ: Она мислим да је добра. Посветио сам је госпођи Фон Мек. Сложила се са мојим предлогом за посвету „Свом најбољем пријатељу“.

Бојим се само да Рубинштајн као диригент није имао довољно времена за пробе. Их, зашто не знам не-

ку чаролију којом би невидљив присуствовао том извођењу у Москви?

МОДЕСТ: Пеђа, зар ниси помишљао на повратак у Москву? Већ си четири месеца у иностранству, већ си се опоравио. Ти ипак не би смео заборавити на своје обавезе према конзерваторијуму.

ЧАЈКОВСКИ: Не спомињи ми конзерваторијум, ни Москву! Гђа Фон Мек ми је понудила годишњу ренту од 6.000 рубаља. Примео сам већ прву рату и не желим ни да мислим на повратак! Овде сам заиста срећан; сам, са својом музиком, са радним еланом који ми се вратио, под окриљем свога добротвора, гђе Надежде фон Мек. Теши ме само помисао да ће она присуствовати извођењу Четврте симфоније која је посвећена њој, мом заиста најбољем пријатељу.

АЛЕКСЕЈ: Господине, ево стигла је пошта.

ЧАЈКОВСКИ: Пошта, хвала ти Алексеју, добро је, а ево одговора гђе Надежде, а шта је ово? (ШУШАЊ ХАРТИЈЕ) Од министра финансија. Мођа, замисли! Они ме шаљу на Париску изложбу. (ЧИТА) „Изложба ће трајати осам месеци, надамо се да ћете са задовољством прихватити част да представљате своју земљу на тако значајној манифестацији.“ Али... али... то не долази у обзир!

МОДЕСТ: Петре, ја те не разумем, тај одлазак у Париз користио би ти у сваком погледу.

ЧАЈКОВСКИ: А, не, Мођа, вараш се, тај пут би ме одвојио од мога рада, ја морам да завршим започету оперу „Евгеније Оњегин“ и читав низ започетих дела. А, осим тога, свакодневни контакти са новим лицима, приједи, банкети, концерти, довели би ме до лудила!

МОДЕСТ: Петре, Петре, завукао си се у мишју рупу и нећеш напоље: а тако се не долази до признања и

успеха. У Паризу би могао посетити Тургењева, он те веома цени и било би време већ да се упознаш са њим. Сен Сансу си обећао посету првом приликом кад дођеш у Париз. Па, забoga, ево ти могућности да наступиш и као диригент и као композитор и то на Париској изложби где ће се окупити сва елита европског уметничког живота.

ЧАЈКОВСКИ: Модесте, ти говориш као да ме уште не познајеш, као да не знаш да тешко патим после сваког сусрета и познанства са новим лицима! Можда је та плашљивост појачана до маније, можда страх од могућности сагледавања своје сопствене личности... можда... не знам ни сам шта.

МОДЕСТ: Све ја то разумем, али треба покушати! Покушати, Пеђа.

ЧАЈКОВСКИ: Недавно сам побегао из Беча овамо у Италију, јер су ме открили и почели да куцају на врата разни музичари. Из Ђенове сам побегао опет у Сан Ремо. А поготово не могу да поднесем сусрете са величинама! Кад би ти знао како они увредљиво покровитељским тоном сусрећу било којег руског музичара! Пре годину дана сам се сусрео са Листом. Позлило ми је од његове притворне снисходљивости која као да је све време говорила: Иако си Рус, ја сам толико добар да се понижавам и чиним ти част својом љубазношћу.

Затим случај са Толстојем! Нисам успео да избегнем познанство с њим и при првом сусрету сам изговорио читав низ неистинитих речи: како сам срећан, задовољан и поласкан. Затим је велики писац и познавалац људске душе започео разговор изваливши глупост како је Бетовен неталентован музичар, а ја сам му, наравно, приговорио и почео да се препирем с њим.

МОДЕСТ: Па, добро, Пеђа, Толстој ти то није замерио, чак те је касније и посећивао.

ЧАЈКОВСКИ: Да, и ја сам схватио да је то особењак који на свој начин доживљава музику. Једном је заплакао кад сам му одсвирао „Анданте“ из свог Првог квартета – али познанство с њим ипак ми није пружио ништа друго осим муке и разочарања, као и свако друго познанство.

МОДЕСТ: Но, било како било, ја ти само скрећем пажњу да, ако одбијаш одлазак у Париз, многи ти то неће опростити.

ЧАЈКОВСКИ: Остави ме већ једном на миру и ти и сви остали! И пустите ме да своју љубав према домовини изражавам онако како је мени најближе – музиком коју пишем!

(МУЗИЧКИ ПРЕЛАЗ)

(МОСКВА, БАНКЕТ, КАФАНА, ЖАГОР)

РУБИНШТАЈН: А, ево и Петра! Петре, зашто те нема, не можемо да почнемо вечеру без тебе.

ЧАЈКОВСКИ: Рубинштајне, извините ме због закашњења, нешто се не осећам добро. Преморен сам, ти часови на конзерваторију, од јутра до мрака.

ГЛОСТ: Е, а сада, пошто смо се сви окупили, подижем здравицу и наздрављам нашем драгом Николају Григоријевичу Рубинштајну који је као диригент достојно представљао нашу земљу на недавно одржаној Париској изложби.

РУБИНШТАЈН: Хвала ти, Василије Кузмичу, али здравица припада овом човеку овде! Није Париз освојило ни моје дириговање ни свирање, него музика Петра Иљича Чајковског Клавирски концерт у б-молу, „Олуја“, „Серенада“, као и „Песме без речи“. Да,

Московски конзерваторијум има разлога да буде поносан на свога првог професора.

сви: Браво, Петре, браво! Честитамо, живео Петар Иљич Чајковски!

ЧАЈКОВСКИ: Хвала, хвала, хвала вам, Николаје Григоријевичу, и за ову пажњу и зато што сте се прихватили дужности која је мени била намењена на Париској изложби, јер ја нисам био у могућности да то учиним. Као што вам је свима познато, био сам на лечењу. Недавно сам се вратио у Москву и наставио рад на конзерваторију у нади да ће ми се побољшати услови, односно смањити број часова. Међутим, то до сада није учињено. Опростите ми, Николаје Григоријевичу, што о томе говорим овде, али ја сутра рано одлазим, напуштам конзерваторијум, верујем заувек.

РУБИНШТАЈН: Петре, о чему ти то говориш?

сви: Како, шта му је сада, да није опет болестан?

ЧАЈКОВСКИ: Жалим што је морало до тога да дође. Мислим да је доста дванаест година овако напорног рада, опростите ми. Збогом!

сви: (КАО И РАНИЈЕ)

II ГОСТ: Шта му је сада одједном, да није пијан?

III ГОСТ: Можда и јесте, кажу да доста пије у последње време.

II ГОСТ: Није ни чудо, жена му не да развод и уцењује га, поставља услове за високу ренту.

III ГОСТ: Чујем да га стално јури и не да му мира, хоће да се помире.

II ГОСТ: А, па зато он бежи из Москве.

III ГОСТ: Не знам зашто се уопште женио кад га осим музике и онако ништа више не интересује.